

Tatjana Balažić Bulc
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
tatjana.balazicbulc@ff.uni-lj.si

Slavistična revija 773/2 (2025): 347–362
UDK 811.163.6'42:811.163.42'42
DOI 10.57589/srl.v73i2.4246
Tip 1.02

Vesna Požgaj Hadži
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
vesna.pozgajhadzi@ff.uni-lj.si

Glagoli kot retorični elementi za izražanje avtorjeve prezenca v izvlečkih znanstvenih člankov v slovenščini in hrvaščini

Ena temeljnih nalog znanstvenega besedila je vzpostavljanje komunikacije z bralstvom, ki se uresničuje z rabo različnih retoričnih strategij, kot je npr. avtorjeva prezenca v besedilu. To pomeni, da se avtor v besedilu pojavlja eksplicitno ali implicitno v obliki samoomemb, med katerimi so, vsaj ko gre za slovanske jezike, tudi glagoli. V prispevku obravnavamo rabo glagolov kot retoričnih elementov za izražanje avtorjeve prezenca v slovenskih in hrvaških izvlečkih znanstvenih člankov. Osredotočamo se na rabo osebnih in neosebnih glagolskih oblik v izvlečkih v slovenščini in hrvaščini. Čeprav sta jezika sorodna in izhajata iz podobne kulturne tradicije, rezultati raziskave kažejo rabo različnih strategij v akademskem pisanju, kar bi lahko nakazovalo kulturno specifičnost v obravnavanih jezikih.¹

Ključne besede: akademski diskurz, izvlečki znanstvenih člankov, retorične strategije, samoomembe

Verbs as Rhetorical Elements for Expressing Authorial Presence in Slovenian and Croatian Research Abstracts

One of the main goals of a scientific paper is to establish communication with the reader, which is achieved through various rhetorical strategies, such as authorial presence in the text. This means that the author appears in the text explicitly or implicitly by means of self-reference, which - at least in Slavic languages - also includes verbs. This article presents the use of verbs as rhetorical elements to express authorial presence in Slovenian and Croatian research abstracts, focusing on the use of personal and impersonal verb forms. Although the two languages are closely related and come from a similar cultural tradition, the results of the study show the use of different strategies in scientific writing, which could indicate cultural specificities in the two languages.

Keywords: academic discourse, scientific paper abstracts, rhetorical strategies, self-mentions

1 Uvod

V slovenskem in hrvaškem jezikoslovju prevladuje tradicionalno mnenje, da se objektivnost akademskega diskurza dosega z rabo objektivnih, brezosebnih, neemotionalnih jezikovnih struktur. Tako npr. Pogorelec (1986: 20) poudarja, da gre tudi pri znanstvenem besedilu za vrsto skrite subjektivnosti, ki poskuša »prikazati predmetnost objektivno«, čeprav so »izrazi, ki izdajajo avtorjevo osebo (npr. svojilni zaimek, 1.

¹ Raziskava je bila narejena v okviru programske skupine P6-0215: Slovenski jezik – bazične, kontrastivne in aplikativne raziskave.

oseba ednine določnega glagola, različni vrednostni pridevniki, zgradba povedi, izbira besedišča), vendarle redki«. Skubic (2005: 104) meni, da znanstvena besedila zaznamuje neosebnost in objektivnost, tako v smislu diskurzivnih strategij in skladnje kot v smislu natančno določenega in brezosebnega besedišča. Podoben pogled na akademski diskurz je prisoten tudi v hrvaškem jezikoslovju. Silić (2006: 63–4) meni, da je znanstvena komunikacija predvsem komunikacija z vsebino in ne toliko z ljudmi, ki jo oblikujejo, zato mora biti tudi jezikovna raba prilagojena vsebini. Da bi to dosegel, naj bi se avtor² izogibal subjektivnim in ekspresivnim jezikovnim elementom. Vendar pa je raziskav, ki bi potrdile ali ovrgle takšno mnenje malo in kažejo nekoliko drugačno sliko (gl. npr. Balazic Bulc, Požgaj Hadži 2016, 2017; Logar 2019). Pri tem se zastavlja vprašanje, kaj pravzaprav pomeni objektivnost, zato se strinjamo z Logar (2019: 14), da bi bilo treba najprej natančno opredeliti koncepte, kot so neemocionalnost, natančnost, nevtralnost, brezosebnost itd., ki jih lahko pogosto zasledimo v literaturi, če želimo določiti značilnosti znanstvenega jezika.

Na splošno pa ima preučevanje akademskega diskurza, posebej akademskega pisanja, precej dolgo tradicijo. Različni avtorji (gl. npr. Sinclair 1981; Swales 1990) menijo, da znanstvena besedila niso namenjena zgolj informiranju, temveč vzpostavljajo tudi komunikacijo med avtorjem in bralcem, kar pomeni, da ima znanstveni članek poleg referencialnega oz. informativnega tudi komunikacijski namen. Z vsakim delom znanstvenega besedila avtor namreč skuša prepričati bralca, da so njegove izjave resnične in verodostojne (gl. npr. Hunston 1994; Ornatowski 2007). Pri tem mora imeti v mislih ciljno publiko, hkrati pa tudi ovrednotiti druge raziskovalce, ki so preučevali podobno tematiko, in predstaviti svoja stališča in vrednote. V ta namen avtor uporablja različne metode, argumentacijske in retorične strategije (Hyland 2005: 66–7), kot so npr. strategija eksplicitnega vodenja bralca po besedilu, strategija nagovarjanja bralca, strategija avtorjeve prezenice v besedilu itd. Vse te strategije Blagojević (2007: 127) definira kot nabor najrazličnejših jezikovnih elementov, s katerimi avtor poskuša predstaviti lastne ideje tako, kot sam želi, in bralca čim bolj prepričati v pravilnost teh idej. V prispevku se osredotočamo na strategijo avtorjeve prezenice v znanstvenem besedilu, natančneje v izvlečkih znanstvenih člankov, v središču naše pozornosti pa so glagoli oz. glagolske oblike, preko katerih se avtor eksplicitno ali implicitno pojavlja v besedilu.

2 Izvleček (sinopsis) kot besedilna vrsta

Kot pravi Busch-Lauer (2014: 43), je izvleček³ eden pomembnejših žanrov v okviru akademskega diskurza, saj spremlja najrazličnejše dejavnosti akademske skupnosti: je pomemben del znanstvenega članka in prijave znanstvenega projekta, odločilen je pri prijavi na znanstvene konference, prav tako je del diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog, prošenj za štipendije itd. Po obsegu gre za krajše besedilo oz. »besedilo

² Moška oblika je tukaj in v vseh nadaljnjih primerih rabljena kot nevtralna.

³ V prispevku se osredotočamo na izvleček, ki na začetku besedila napove vsebino znanstvenega članka, za razliko od povzetka, ki na koncu povzame celotno vsebino in je po strukturi nekoliko daljši. V domačem akademskem diskurzu pogosto prihaja do zamenjave obeh besedilnih žanrov, zato bi bilo v prihodnje treba opraviti podrobnejšo analizo tega vprašanja.

o besedilu» (Matešić 2010: 5), ki v strnjeni obliki prikaže bistvo celotnega dela, saj natančno pove (ali bi vsaj moral povedati), a) kaj je avtor naredil, b) kako je to naredil, c) kaj je ugotovil in d) do kakšnih zaključkov je prišel (Bhatia 1993: 82). Ali, z drugimi besedami, poda celotno vsebino članka, od ciljev, raziskovalnega problema, metodologije do temeljnih rezultatov in zaključkov, kar pomeni, da ima v naprej določeno retorično strukturo. Hyland (2000) loči naslednje dele izvlečka:

1. uvod – kontekst članka in motivi za raziskavo,
2. cilji – cilji, teze ali hipoteze ter namen dela,
3. metode – informacije o metodah, postopkih, pristopih, podatkih o raziskavi,
4. rezultat oz. produkt – temeljne ugotovitve, rezultati, argumenti, dosežki itd.,
5. zaključek – umeščanje rezultatov v širši kontekst, navajanje sklepov, uporabna vrednost rezultatov in možnosti za nadaljnje raziskovanje.

V literaturi se, po besedah Blagojević (2014: 66), navadno navajata dva tipa izvlečkov: konferenčni izvleček, ki spremlja prijavo na znanstvene konference in je objavljen kot samostojno besedilo v knjižici povzetkov, zato je navadno nekoliko daljši (do 500 besed), ter izvleček v znanstvenih in strokovnih časopisih, zbornikih in monografijah, ki je navadno krajši (100 do 250 besed). V obeh primerih ima izvleček pomembno vlogo, saj pomeni prvi stik bralca z besedilom in ga mora v nekaj povedih prepričati, da je avtor kredibilen in pozna temo, o kateri govori, hkrati pa ga usmerja k drugim člankom s podobno tematiko (Hyland 2004). Torej njegova funkcija ni le informativna, temveč tudi promocijska,⁴ saj mora bodoče bralce pritegniti k branju celotnega besedila, to pa avtor doseže z različnimi jezikovnimi elementi in retoričnimi strategijami.

3 Avtorjeva prezenca v znanstvenih besedilih

Kot rečeno, avtor z akademskim pisanjem oz. znanstvenim člankom, kot njegovim najprestižnejšim žanrom, na eni strani opisuje lastne znanstvene ugotovitve, na drugi pa bralca prepričuje v ustreznost in pravilnost teh ugotovitev. V ta namen uporablja različne retorične strategije, ki so najbolj podrobno raziskane v okviru metabesedilnosti. Hyland (2005: 44–6) loči interaktivne in interakcijske metabesedilne elemente. S prvimi avtor vodi bralca (ali poslušalca) po besedilu, in mu s tem olajša razumevanje ubesedene predmetnosti, z drugimi pa izraža lastno mnenje in stališča o ubesedeni predmetnosti ter na ta način vzpostavlja neposredno komunikacijo z bralcem, hkrati pa mora bralcu ves čas omogočati tudi drugačno mnenje. Kot pravi Hyland (2001: 211), odločitev, ali bo izbral neosebni stil ali pa se bo eksplicitno pojavil v besedilu, v precejšnji meri vpliva na to, kako bo besedilo sprejeto.

V središču pozornosti naše raziskave je avtorjeva prezenca v besedilu, natančneje samoomembe, kot jih imenuje Hyland (2005: 49, 57), ki jih pojmuje kot

⁴ Nekateri avtorji celo govorijo o izvlečkih anglofonega območja, za katere je značilna samopromocija in poudarjanje novosti, ki jih raziskava prinaša, torej imajo izrazito marketinško funkcijo, ter izvlečkih slovanskega območja, kjer so v ospredju teoretična izhodišča raziskave (npr. Berkenkotter, Huckin 1995; Yakhontova 2002; cit. po Blagojević 2015: 359).

avtorjevo (ne)prisotnost v besedilu, ki se meri s pogostnostjo prvoosebnih struktur v besedilu. To pomeni, da avtor izbere jezikovne elemente, s katerimi se neposredno pojavi v besedilu (npr. osebne in svojilne zaimke v ednini, dvojini ali množini), torej so njegove pojavitve v besedilu eksplicitne oz. osebne. Lahko pa se v besedilu pojavlja posredno oz. implicitne ali neosebno (npr. z rabo pasivnih glagolskih oblik), ali pa se v besedilu sploh ne pojavi (gl. npr. Ivanič 1998; Hyland 2001; Molino 2010). Glede na vzpostavljanje odnosa z bralcem so osebne jezikovne strukture vključevalne (prva oseba množine), to pomeni, da avtor neposredno nagovarja tudi bralca oz. širšo diskurzno skupnost, ali izključevalne (prva oseba ednine ali množine), kjer gre za avtorjevo lastno pojavljanje v besedilu (gl. npr. Harwood 2005; Bašić, Veselica-Majhut 2016; Pisanski Peterlin 2017b).

Samoomembe v akademskem diskurzu so že nekaj desetletij v središču raziskovalne pozornosti, pri čemer je najbolj raziskan angleški akademski diskurz, pogosto tudi kontrastivno z drugimi jeziki (podrobnejši pregled gl. npr. v Pisanski Peterlin 2017a: 9–11), vendar kontrastivnih raziskav za slovenščino in druge jezike ni veliko. Tako npr. Zrnec (2016) primerja rabo samoomemb v slovenskih in poljskih znanstvenih člankih s področja jezikoslovja in literarnih ved in ugotavlja, da so v slovenskih besedilih samoomembe pogostejše kot v poljskih, in sicer so bolj pogoste v starejših besedilih, medtem ko je njihova zastopanost v poljskih besedilih v dveh analiziranih časovnih obdobjih enaka. Med samoomembami v slovenskih starejših besedilih prevladujejo osebni jezikovni elementi (prva oseba množine), v novejših besedilih pa neosebni jezikovni elementi. Glede na dobljene rezultate avtorica sklepa, da se »sodobna kultura znanstvenega pisanja vedno bolj približuje trendu uporabe objektivizirane neosebne oblike, kjer je avtorjeva prisotnost najmanj izražena« (Zrnec 2016: 40). Bašić in Veselica-Majhut (2016) preučujeta rabo osebnih zaimkov v hrvaških in angleških znanstvenih člankih s področja jezikoslovja. Ugotavljata, da je v primerjavi z angleščino raba osebnih zaimkov za prvo osebo ednine v hrvaščini redka, med osebnimi zaimki za prvo osebo množine pa so približno enako zastopani tako vključevalni kot izključevalni osebni zaimki, medtem ko v angleščini prevladujejo vključevalni. Podobne rezultate navaja tudi Varga (2016), ki preučuje metabesedilne elemente v angleških in hrvaških znanstvenih člankih s področja psihologije. Bašić in Veselica-Majhut (2016) na podlagi ankete o rabi osebnih in neosebni jezikovnih elementov v znanstvenem članku, ki sta jo izvedli med različnimi jezikoslovci, ugotavljata tudi, da se avtorjem znanstvenih besedil v hrvaščini zdijo neosebne oblike ustrežnejše, da pa se avtor sam odloča, katere oblike bo izbral, in skleneta, da avtorjeva izbira temelji na konvencijah, ki veljajo v določeni skupnosti, vendar tudi na individualnem stilu posameznega avtorja znotraj skupnosti (Bašić, Veselica-Majhut 2016: 241).

Dosedanje kontrastivne raziskave slovenskega in hrvaškega akademskega diskurza (Balažic Bulc 2020, 2023) nakazujejo razlike v rabi strategije avtorjeve prezence v besedilu, iz katerih bi lahko sklepali, da obstajajo kulturno specifične razlike v akademskem pisanju v slovenščini in hrvaščini. Analiza izvlečkov znanstvenih člankov z različnih raziskovalnih področij, tj. družboslovja, humanistike, naravoslovja in tehnike namreč potrjuje, da je v hrvaških izvlečkih eksplicitna avtorjeva prezenca precej manj

pogosta strategija in prevladuje strategija neosebne komunikacije z bralcem, medtem ko v slovenskih besedilih ta strategija prevladuje, vendar se kažejo tudi razlike med posameznimi znanstvenimi področji.

Podrobnejša analiza izvlečkov znanstvenih člankov s področja humanistike (Balažic Bulc 2023) je potrdila, da v analiziranih besedilih v hrvaščini prevladuje strategija implicitne osebne komunikacije z bralcem, izražena s trpnimi glagolskimi oblikami, medtem ko v slovenščini prevladuje strategija eksplicitne osebne komunikacije z bralcem, pri čemer se avtor v besedilu najpogosteje pojavlja v prvi osebi množine.⁵ Zanimivo je, da tudi obe slovnici, tako slovenska kot hrvaška, dajeta podobne napotke. V slovenski slovnici zasledimo, da je raba trpnika pogosta »v strokovnih, poljudnih ali znanstvenih besedilih. Pa še v teh trpnika ni dobro preveč uporabljati« (Toporišič 2004: 359), na drugi strani pa npr. Silić in Pranjković (2005: 197) pravita, da so pasivne strukture posebno pogoste v hrvaških znanstvenih in administrativnih besedilih.

4 Raziskava

Kot rečeno, je v središču raziskovalne pozornosti raba glagolov oz. glagolskih oblik za izražanje avtorjeve prezenice v izvlečkih znanstvenih člankov. Za razliko od angleščine, kjer so pri samoomembah najpogostejši metabesedilni elementi osebni in svojilni zaimki, kot so *I, we, mine, our* ipd., slovenščina in hrvaščina sodita med jezike z »opustljivim osebkom« (Golden 2001: 315), kar pomeni, da osebek v povedi ni nujno eksplicitno izražen, ampak se lahko izrazi že v končnici glagolske oblike. Kot pravi Toporišič (2004: 607), je osebek včasih nakazan samo z glagolsko obliko, ali pa še to ne, in ga lahko razberemo šele iz konteksta. Podobno velja tudi za hrvaščino. Silić in Pranjković (2005: 286) npr. menita, da so osebni zaimki v osebku odvečni, razen če se tam pojavijo s posebnim razlogom. Pisanski Peterlin in Mikolič Južnič (2018) ugotavljata, da z naraščanjem formalnosti diskurza v slovenščini število osebnih zaimkov v osebku izrazito upada in najnižjo pojavnost dosega v periodiki in strokovnih besedilih. Zato je treba v analizo samoomemb v teh dveh jezikih vključiti tudi glagolske oblike, tako osebne kot neosebne (podobno tudi Grad 2017: 66–7).

V prispevku se osredotočamo na rabo glagolov oz. glagolskih oblik za izražanje avtorjeve prezenice v izvlečkih znanstvenih člankov v slovenščini in hrvaščini, saj se kot najpogostejši tip samoomembe pričakovano pojavlja glagol (in ne zaimek, kot je npr. značilno za angleščino). Osredotočamo se na izključevalne samoomembe, tj. na tiste jezikovne elemente, iz katerih je iz konteksta jasno razvidno, da avtor referira nase in ne na druge avtorje, bralca ali celotno diskurzno skupnost, hkrati pa nas zanimajo tudi neosebne glagolske oblike, s katerimi se avtor implicitno pojavlja v besedilu. Predhodne raziskave (Balažic Bulc 2020, 2023) so pokazale, da v izvlečkih znanstvenih člankov v slovenščini in hrvaščini obstajajo razlike v rabi osebnih in neosebni glagolskih

⁵ Raba takšnih strategij v slovenskem akademskem diskurzu se pogosto pripisuje vplivu angloameriškega akademskega pisanja, vendar je raziskava, ki jo je Pisanski (2002) opravila na korpusu člankov iz matematike in arheologije, pokazala, da se je npr. raba napovedi in sklicev v analiziranih besedilih iz 90. let celo zmanjšala v primerjavi z rabo v 50. letih 20. stoletja.

oblik, zato v prispevku podrobneje preučujemo strategije avtorjev glede rabe osebnih in neosebnih glagolskih oblik, zanima pa nas tudi kategorija glagolskega časa.

4.1 Korpus

Raziskava je bila izvedena na dveh specializiranih korpusih, ki sta bila izdelana za potrebe preučevanja izvlečkov znanstvenih člankov, in sicer korpus slovenskih znanstvenih izvlečkov (oz. Slovene Abstracts; v nadaljevanju besedila SLAB) v obsegu 11.421 pojavnic in korpus hrvaških znanstvenih izvlečkov (oz. Croatian Abstracts; v nadaljevanju besedila CRAB) v obsegu 12.309 pojavnic. Glede na to, da gre za preliminarne raziskave, sta korpusa manjšega obsega, vendar lahko iz dobljenih rezultatov kljub temu izpeljemo pomenljive sklepe. Vsak je zgrajen iz 80 izvlečkov, in sicer po 20 s področja humanistike, družboslovja, naravoslovja in tehnike (gl. Tabelo 1). Označevanje je potekalo ročno, označevala sta ju dva jezikoslovca.

Tabela 1: Število pojavnic v korpusih SLAB in CRAB in njunih podkorpusih.

	SLAB		CRAB	
	št. abstraktov	št. pojavnic	št. abstraktov	št. pojavnic
Humanistika	20	2.626	20	2.829
Družboslovje	20	2.266	20	3.259
Naravoslovje	20	3.469	20	3.400
Tehnika	20	3.060	20	2.821
Skupaj	80	11.421	80	12.309

Pri izbiri izvlečkov smo sledili naslednjim kriterijem: 1. mednarodna prepoznavnost časopisa (vključenost v katero od aktualnih znanstvenih baz, kot npr. Scopus, Wos ipd.); 2. objavljanje izvlečkov v slovenskem oz. hrvaškem jeziku (kar se je pogosto izkazalo kot problematično, saj velik del domačih časopisov z mednarodno veljavo objavlja celotne znanstvene prispevke vključno z izvlečki samo v angleščini); 3. avtorjeva afilijacija na domačih znanstvenih institucijah, kar naj bi (vsaj do neke mere) zagotovilo, da je izvleček v slovenščini oz. hrvaščini avtorsko delo in ne prevod, saj bi poseganje prevajalca v besedilo prineslo dodatne neznanke v raziskavo (več o tem gl. npr. v Limon 2007; Pisanski Peterlin 2016).

4.2 Metode

V prvem delu raziskave smo v korpusih SLAB in CRAB ročno označili jezikovne elemente, ki izražajo avtorjevo prezenco v besedilu. Za namen pričujoče raziskave smo se osredotočili na izključevalne samoomembe. Na podlagi dobljenih rezultatov sta bili

izvedeni kvantitativna in kvalitativna analiza glagolov kot posrednikov avtorjevega eksplicitnega ali implicitnega pojavljanja v besedilu. V drugem delu smo izvedli kontrastivno analizo obeh korpusov in ugotavljali odstopanja med njima.

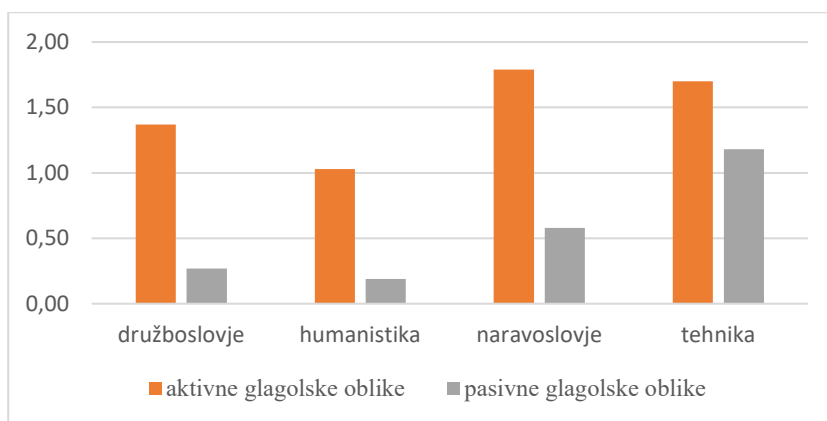
5 Rezultati

V slovenščini in hrvaščini se avtor v besedilu pojavlja predvsem s pomočjo glagolov, pri čemer nas v prvi vrsti zanima glagolski način. Eksplicitno pojavljanje je povezano z rabo aktivnih oz. tvornih glagolskih oblik, kot so prva oseba ednine in množine, pogojno tudi tretja oseba ednine in množine, v slovenščini tudi dvojine, implicitno pa z rabo pasivnih oz. trpnih glagolskih oblik, tj. deležniškega pasiva oz. trpnika z deležnikom na *-n/-t* in refleksivnega pasiva oz. trpnik s *se*. V nadaljevanju sledijo rezultati glede na posamezni korpus in kontrastivna analiza rezultatov. Podrobneje smo preučili tudi rabo glagolskih časov.

5.1 Glagoli kot retorični elementi za izražanje avtorjeve prezenze v korpusu SLAB

Kot je razvidno iz Grafikona 1, v korpusu SLAB na vseh znanstvenih področjih prevladujejo aktivne glagolske oblike, z izjemo tehničnih disciplin, kjer so v vseh štirih disciplinah pasivne oblike približno enako zastopane.

Grafikon 1: Zastopanost aktivnih in pasivnih glagolskih oblik v korpusu SLAB na 100 besed.

Vendar pa se pri natančnejšem pregledu posameznih področij razlike pokažejo tudi v podkorpusu Naravoslovje, in sicer je raba pasivnih glagolskih oblik nekoliko pogostejša v izvlečkih s področja kemije in geologije, manj pogosta pa v izvlečkih s področja matematike in zdravstva (gl. Tabela 2).

Tabela 2: Zastopanost aktivnih in pasivnih glagolskih oblik v podkorpusu Naravoslovje korpusa SLAB.

	Aktivne glagolske oblike	Pasivne glagolske oblike	Razlika
Ars mathematica contemporanea	0,58	0,03	0,55
Acta Chimica Slovenica	0,40	0,26	0,14
Geologija	0,23	0,17	0,06
Zdravniški vestnik	0,58	0,12	0,46

Analiza izvlečkov v korpusu SLAB potrjuje, da se avtorji večinoma odločajo za eno od dveh strategij, torej za strategijo eksplicitne ali strategijo implicitne prezence v besedilu. Samo približno četrtnina avtorjev (21 izvlečkov) v izvlečkih kombinira obe strategiji, in to večinoma v časopisih naravoslovnih (7 izvlečkov) in tehničnih ved (8 izvlečkov).

Iz Tabele 3 je razvidno, da med osebnimi glagolskimi oblikami v korpusu prevladuje prva oseba množine (npr. *ugotavljamo*, *izhajamo*, *analiziramo*), ne glede na to, ali gre za enega ali dva avtorja (2,48 glagola na 100 besed) ali pa dejansko za skupino avtorjev (2,42 glagola na 100 besed). V podkorpusih Družboslovje in Humanistika se kot možnost pojavlja tudi tretja oseba ednina ali dvojine (0,88 glagola na 100 besed), vedno s kolokacijo avtor oz. avtorica (npr. *avtor ugotavlja*, *avtorica predstavi*, *avtorici obravnavata*), in sicer v enem izvlečku časopisov *Etnolog*, *Pravnik*, *Teorija in praksa* ter *Acta historiae artis slovenica*, kar lahko pripišemo individualnemu stilu avtorja. Kot edina strategija pa se pojavlja v vseh analiziranih izvlečkih časopisa *Dve domovini*, iz česar bi lahko sklepali, da gre za strategijo časopisa, vendar bi bilo treba trditev podrobneje raziskati. Kot posebna oblika se v enem izvlečku časopisa *Filozofski vestnik*, kot osebni stil avtorja pojavi tudi prva oseba ednine (npr. *bom orisal*, *bom sklenil*).

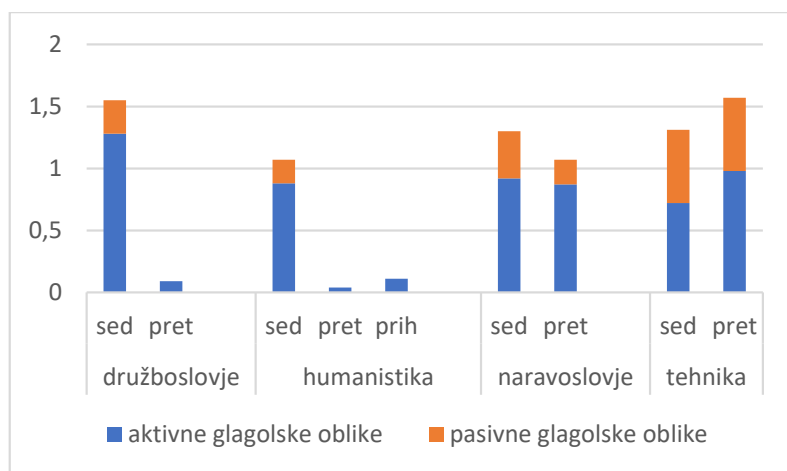
Tabela 3: Zastopanost posameznih glagolskih oblik na 100 besed v korpusu SLAB.

	Skupaj glagolov	1. os. ed.	1. os. mn.	1. os. mn. (več avtorjev)	3. os. dv.	3. os. ed.	del. pasiv	refl. pasiv
Družboslovje	1,64		0,53		0,09	0,75	0,18	0,09
Humanistika	1,22	0,11	0,42	0,46		0,04	0,19	
Naravoslovje	2,37		0,52	1,27			0,55	0,03
Tehnika	2,88		1,01	0,69			1,18	
skupaj		0,11	2,48	2,42	0,09	0,79	2,1	0,12

Pri pasivnih glagolskih oblikah prevladuje deležniški pasiv (npr. *izpostavljene so enačbe, je bil posnet, predstavljene so bistvene razlike*), ki je, kot rečeno, pogostejši v izvlečkih s področja naravoslovja in tehnike. Na drugi strani se refleksivni pasiv (npr. *z namenom, da se ugotovi, se uporablja, pregled se začne z*) zelo redko pojavlja v izvlečkih s področja družboslovja in naravoslovja, in sicer s po enim zgledom v izvlečkih časopisov *Acta Chimica Slovenica*, *Pravnik* in *Dve domovini*.

Pomemben vidik pri analizi glagolov, s katerimi je izražena avtorjeva prezenca v besedilu, je tudi izbira glagolskega časa (gl. Grafikon 2).

Grafikon 2: Glagolski čas glagolov, ki odražajo avtorjevo prezenco v korpusu SLAB.

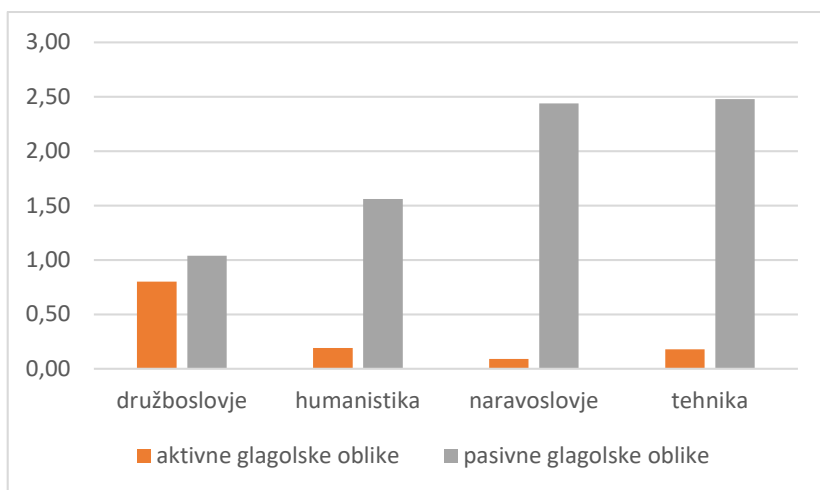

Iz Grafikona 2 je razvidno, da v družboslovju in humanistiki pri glagolih, ki odražajo avtorjevo prezenco v besedilu, tako eksplicitno kot implicitno, prevladuje sedanjik (npr. v članku *problematiziramo*, avtorica *izpostavi*, v članku *so predstavljene*). Preteklik (npr. *smo potrdili*, *ugotovili smo*, *raziskava je bila narejena*) se pojavi samo v enem izvlečku v časopisih *Dve domovini* in *Slavistična revija*, in to v kombinaciji s sedanjikom. Zanimivo je, da je en izvleček v korpusu v celoti zapisan v prihodnjiku (npr. *bom orisal*, *bom sklenil*). V naravoslovnih časopisih še vedno prevladuje sedanjik, vendar je tudi raba preteklika precej pogosta (1,3 : 1,07 glagola na 100 besed). Razlike se kažejo tudi med posameznimi disciplinami oz. časopisi. Medtem ko so vsi izvlečki iz časopisa *Ars mathematica contemporanea* zapisani samo v sedanjiku, so izvlečki v *Zdravniškem vestniku* zapisani samo v pretekliku. Na drugi strani se v izvlečkih v časopisu *Acta Chimica Slovenica* pojavlja bodisi preteklik bodisi sedanjik. Seveda bi bilo potrebno podrobneje raziskati, ali gre v vseh primerih za individualni stil avtorjev ali za pravila določenega časopisa. Za razliko od tega, v izvlečkih s področja tehnike prevladuje preteklik (1,31 : 1,57 na 100 besed). Tudi tu se kažejo razlike med disciplinami oz. časopisi, saj se preteklik kot dominantna oblika v izvlečkih pojavlja v časopisih *Materials and geoinvironmnet*, *Tekstilec* in *Geodetski vestnik*, medtem ko v *Elektrotehniškem vestniku* prevladuje sedanjik.

5.2 Glagoli kot retorični elementi za izražanje avtorjeve prezece v korpusu CRAB

V korpusu CRAB na vseh znanstvenih področjih prevladujejo pasivne glagolske oblike, z izjemo podkorpusa Družboslovje (gl. Grafikon 3), kjer v časopisu *Anali hrvatskog politološkog društva* prevladuje tretja oseba ednine in množine.

Grafikon 3: Zastopanost aktivnih in pasivnih glagolskih oblik v korpusu CRAB na 100 besed.

Tudi v korpusu CRAB se avtorji večinoma odločajo za eno strategijo pojavljanja v besedilu, eksplicitno ali implicitno. Samo v 13 izvlečkih (16 %) se prepletata obe strategiji, najpogosteje v tehničnem časopisu *Automatika* (3 od 5 izvlečkov).

Kot je razvidno iz Tabele 4, v analiziranih izvlečkih prevladujejo neosebne glagolske oblike (7,52 glagolov na 100 besed), pri čemer prevladuje deležniški pasiv (5,63 glagolov na 100 besed), npr. *empirijsko je istraživanje provedeno metodom, u radu je analiziran, izračunate su srednje vrijednosti*. To je tudi edina prevladujoča ali celo edina strategija v izvlečkih kar petih časopisov: *Kemija u industriji*, *Agronomski glasnik*, *Acta medica croatica*, *Hrvatski geografski glasnik* in *Geofizika*. Refleksivni pasiv (npr. *u radu se propituje, to se objašnjava, u članku se daje opća konstrukcija*) se pojavlja precej redkeje (1,89 glagola na 100 besed), zanimivo pa je edina strategija v časopisu *Filozofska istraživanja*. V izvlečkih je večinoma uporabljena samo ena oblika pasiva, saj se le v 12 izvlečkih (15 %) prepletata obe obliki.

Tabela 4: Zastopanost posameznih glagolskih oblik na 100 besed v korpusu CRAB.

	Skupaj glagolov	1. os. ed	1. os. mn.	1. os. mn. (več avtorjev)	3. os. mn.	3. os. ed.	del. pasiv	refl. pasiv
Družboslovje	1,84				0,55	0,25	0,46	0,58
Humanistika	1,73	0,04	0,04	0,07		0,04	0,64	0,92
Naravoslovje	2,53			0,09			2,26	0,18
Tehnika	2,66			0,18			2,27	0,21
skupaj		0,04	0,04	0,34	0,55	0,29	5,63	1,89

Osebnih glagolskih oblik je precej manj (1,26 glagolov na 100 besed), pri čemer prevladuje tretja oseba ednine in množine (npr. *autorica se zanima za, avtorice u zaključku ocrtavaju konture razvoja, termin »prostor« autor definira uz pomoć*), ki je pravzaprav pogojno umeščena v strategijo eksplicitnega avtorjevega pojavljanja, saj se s pomikom v tretjeosebni *on* oz. *ona* zakrije pravi *jaz*. Pravzaprav se v korpusu CRAB avtor zelo redko pojavlja eksplicitno v prvi osebi množine (npr. *istražujemo i kognitivne aspekte, u radu ćemo staviti naglasak na izmijenjenu stvarnost*) in samo v enem primeru v prvi osebi ednine (*zbog toga ih smatram izvršnim izvorom*).

Zanimivo je, da pri glagolskem času med analiziranimi glagoli v korpusu CRAB dominira sedanjik, samo z enim primerom se pojavita preteklik pri refleksivnem pasivu (*postavilo se pitanje*) in prihodnjik v prvi osebi množine (*u radu ćemo staviti naglasak na izmijenjenu stvarnost*).

5.3 Kontrastivna analiza korpusov SLAB in CRAB

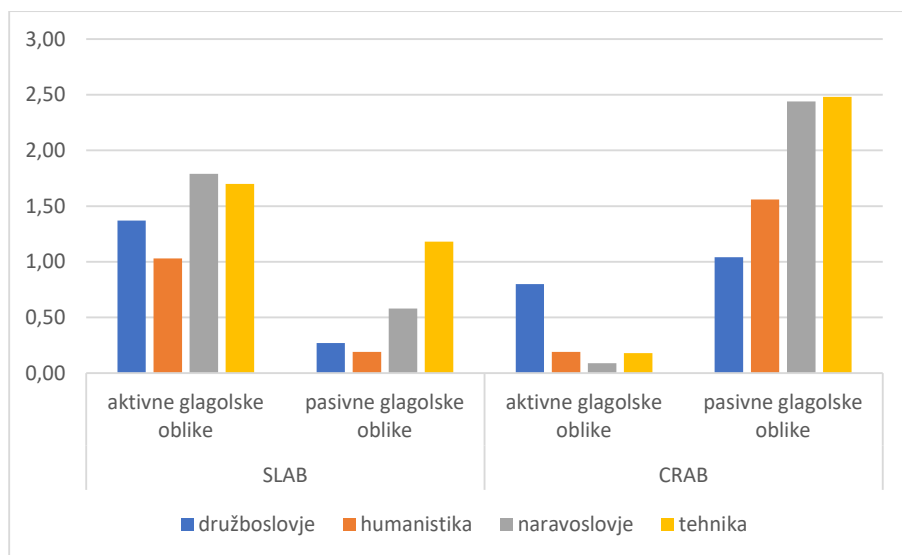
Analiza je pokazala, da med korpusoma SLAB in CRAB obstajajo velika odstopanja (gl. Grafikon 4). Če v izvlečkih v slovenščini prevladujejo osebne glagolske oblike, predvsem prva oseba množine, v hrvaščini dominirajo pasivne glagolske oblike, v večji meri deležniški pasiv.

Pri aktivnih glagolskih oblikah v korpusu SLAB prevladuje prva oseba množine, torej prvoosebni *mi*, medtem ko v korpusu CRAB prevladuje tretja oseba ednine in množine, ki jo, kot rečeno, pogojno uvrščamo v eksplicitno pojavljanje v besedilu. Prva oseba ednine se v obeh korpusih pojavlja kot individualni stil posameznega avtorja, zagotovo pa bi bilo v prihodnje zanimivo raziskati značilnosti takšne rabe na večjem korpusu.

Pri pasivnih glagolskih oblikah v obeh korpusih prevladuje deležniški pasiv, medtem ko se raba refleksivnega pasiva kaže kot individualna strategija posameznih avtorjev ali posameznega znanstvenega časopisa. Zanimivo je tudi, da se slovenski in hrvaški avtorji v analiziranih izvlečkih najpogosteje odločajo za eno strategijo, torej za

aktivne ali pasivne glagolske oblike oz. za deležniške ali refleksivne glagolske oblike. Kombinirano strategijo uporablja samo približno 25 % avtorjev v korpusu SLAB in 16 % avtorjev v korpusu CRAB.

Grafikon 4: Zastopanost aktivnih in pasivnih glagolskih oblik v korpusih SLAB in CRAB.

Prav tako se kažejo razlike pri izbiri glagolskega časa. Medtem, ko sta v korpusu SLAB pri naravoslovju in tehniki približno enako zastopana sedanjik in preteklik, v družboslovju in humanistiki prevladuje sedanjik, ki je, z redkimi izjemami, tudi edina oblika v celotnem korpusu CRAB. Odstopanja od teh značilnosti lahko pripišemo individualnemu stilu posameznega avtorja (ali skupine avtorjev).

6 Sklep

V prispevku preučujemo glagole, ki izražajo avtorjevo prezenco v slovenskih in hrvaških izvlečkih znanstvenih člankov. Kljub temu, da sta slovenščina in hrvaščina sorodna jezika in da sta že stoletja v tesnem kulturnem stiku, je raziskava pokazala, da obstajajo v analiziranih korpusih precejšnje razlike pri strategiji lastne pojavitve, ki jih lahko pripišemo kulturni specifičnosti. Medtem ko v hrvaških znanstvenih izvlečkih eksplicitno pojavljanje avtorja oz. samoomenjanje ni splošno sprejeta strategija, v slovenskih izvlečkih znanstvenih člankov prevladuje, čeprav se pojavljajo odstopanja tako med posameznimi področji, kot tudi med posameznimi strokami znotraj vsakega področja. Razlike se kažejo tudi pri rabi glagolskega časa, saj se v slovenskem korpusu pojavljata sedanjik in preteklik, medtem ko v hrvaškem korpusu prevladuje sedanjik. Zanimivo je, da raziskava nakazuje večji razkorak med posameznimi področji v

slovenščini, medtem ko se v hrvaščini med posameznimi področji kaže precej bolj enotna raba strategije avtorjeve prezenice v izvlečkih znanstvenih člankov. V prihodnjih raziskavah bi bilo treba podrobneje raziskati odstopanja med področji in strokami, tako v sinhroni kot tudi v diahroni perspektivi, ki bi odkrila, ali so kulturne razlike pri strategiji avtorjeve prezenice v analiziranih jezikih časovno pogojene. Vsekakor pa bi bilo treba določiti funkcije posameznih oblik v analiziranih besedilih in raziskavo ponoviti na večjem korpusu.

LITERATURA

- Tatjana BALAŽIĆ BULC, 2020: Self-mentions as interactional metadiscourse strategies in Slovene and Croatian research article abstracts. *Academic writing from cross-cultural perspectives: exploring the synergies and interactions*. Ur. Agnes Pisanski Peterlin, Tamara Mikolič Južnič. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 55–74.
- Tatjana BALAŽIĆ BULC, 2023: Avtorjeva prezenca v izvlečkih humanističnih znanstvenih člankov v slovenščini in hrvaščini. *Jezik in slovstvo* 68/4. 215–25.
<https://doi.org/10.4312/jis.68.4.215-225>.
- Tatjana BALAŽIĆ BULC, Vesna POŽGAJ HADŽI, 2016: Metadiskursni elementi u znanstvenim člancima Ljiljane Subotić. *Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju. Zbornik u čast Ljiljane Subotić*. Ur. Jasmina Dražić idr. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu. 591–608.
- Tatjana BALAŽIĆ BULC, Vesna POŽGAJ HADŽI, 2017: Interakcijske retoričke strategije u znanstvenome diskursu (na primjeru znanstvenoga jezika Ivana Ivasa). *Govor* 34/2. 127–51.
- Ivana BAŠIĆ, Snježana VESELICA-MAJHUT, 2016: Explicit author reference in research articles in linguistics in English and Croatian. *Linguistics and literature studies* 4/4. 233–42.
- Vijay KUMAR BHATIA, 1993: *Analyzing genre: language use in professional settings*. London: Longman Publishing.
- Savka BLAGOJEVIĆ, 2007: Autorovo ograđivanje kao retorička strategija u akademskom diskursu: kontrastivna analiza. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini* 37. Priština: Filozofski fakultet. 125–33.
- Savka BLAGOJEVIĆ, 2014: Konferencijski sažeci autora sa anglofonog i srpskog govornog područja – kontrastivna analiza. *Engleski jezik i anglofone književnosti u teoriji i praksi*. Ur. Tvrtko Prčić, Maja Marković. Novi Sad: Filozofski fakultet, Orfelin izdavaštvo. 65–81.
- Savka BLAGOJEVIĆ, 2015: Pisanje sažetka naučnog članka u okviru nastave engleskog jezika za akademske potrebe. *Jezik i književnost u kontaktu i diskontaktu*. Ur. Bojana Dimitrijević. Niš: Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet. 357–68.
- Ines BUSCH-LAUER, 2014: Abstract: Cross-linguistic, Disciplinary and Intercultural Perspective. *Abstracts in Academic Discourse: Variation and Change*. Ur. Marina Bondi, Rosa Lorès Sanz. Bern: Peter Lang AG. 43–64.
- Marija GOLDEN, 2001: *O jeziku in jezikoslovju*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

- Martin GRAD, 2017: Izražanje osebnosti v akademskem diskurzu: primerjava rojenih in tujih govorcev angleščine. *Slovenske korpusne raziskave*. Ur. Špela Vintar. Ljubljana: Znanstvena založba FF UL. 71–87.
- Nigel HARWOOD, 2005: Nowhere Has Anyone Attempted ... In This Article I Aim to Do Just That: A Corpus-Based Study of Self-Promotional I and We in Academic Writing across Four Disciplines. *Journal of Pragmatics* 37. 1207–31.
- Susan HUNSTON, 1994: Evaluation and organization in a sample of written academic discourse. *Advances in written text analysis*. Ur. Malcolm Coulthard. London, New York: Routledge. 191–218.
- Ken HYLAND, 2000: *Disciplinary Discourses. Social Interaction in Academic Writing*. London: Longman.
- Ken HYLAND, 2001: Humble servants of the discipline? Self-mention in research articles. *English for specific purposes* 21. 207–26.
- Ken HYLAND, 2004: *Genre and Second Language Writing*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Ken HYLAND, 2005: *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London, New York: Continuum.
- Roz IVANIČ, 1998: *Writing and identity: The discursual construction of identity in academic writing*. Amsterdam: John Benjamins.
- David LIMON, 2007: Writing across cultures. *Towards a dialogic anglistics*. Ur. Werner Delanoy idr. Münster: LIT Verlag.
- Nataša LOGAR, 2019: *Medbesedilnost in stil slovenskih strokovno-znanstvenih besedil*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mihaela MATEŠIĆ, 2010: O sažetku opširno. *Riječki filološki dani* 8. Ur. Lada Badurina, Danijela Bačić-Karković. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. 465–76.
- Alessandra MOLINO, 2010: Personal and impersonal authorial references: A contrastive study of English and Italian Linguistics research articles. *Journal of English for Academic Purposes* 9. 86–101.
- Cesar M. ORNATOWSKI, 2007: Rhetoric of Science: Oxymoron or Tautology? *The Writing Instructor*. 1–15. [Na spletu](#).
- Agnes PISANSKI, 2002: Analiza nekaterih metabesedilnih elementov v slovenskih znanstvenih člankih v dveh časovnih obdobjih. *Slavistična revija* 50/2. 183–97.
- Agnes PISANSKI PETERLIN, 2007: Raziskave metabesedilnosti v uporabnem jezikoslovju: pregled področja in predstavitev raziskovalnega dela za slovenščino. *Jezik in slovstvo* 52/3–4. 7–19. <https://doi.org/10.4312/jis.52.3-4.7-19>.
- Agnes PISANSKI PETERLIN, 2016: Engagement markers in translated academic texts. *English Text Construction* 9/2. 268–91.
- Agnes PISANSKI PETERLIN, 2017a: *Metabesedilo med dvema kulturama*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Agnes PISANSKI PETERLIN, 2017b: Nagovor bralca v angleških, slovenskih in prevedenih poljudnoznanstvenih člankih: medkulturna retorična primerjava. *Prevodoslovno usmerjene kontrastivne študije*. Ur. Agnes Pisanski Peterlin, Mojca Schlamberger Brezar. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 172–87.

- Agnes PISANSKI PETERLIN, Tamara MIKOLIČ JUŽNIČ, 2018. Osebni zaimki v funkciji osebk: pragmatični vidiki slovnične kategorije. *Slovenščina 2.0* 6/2. 127–53. <https://doi.org/10.4312/slo2.0.2018.2.127-153>.
- Breda POGORELEC, 1986: Znanstveno besedilo, njegove jezikoslovne prvine in slog. *Slovenski jezik v znanosti* 1. Ur. Ada Vidovič Muha. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. 11–22.
- John M. SINCLAIR, 1981: Planes of discourse. *The two-fold voice. Essays in honour of Ramesh Mohan*. Ur. S. N. A. Rizvi. Salzburg: Salzburg University Press. 70–89.
- Josip SILIĆ, 2006: *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Josip SILIĆ, Ivo PRANJKOVIĆ, 2005: *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Andrej SKUBIC, 2005: *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- John SWALES, 1990: *Genre Analysis. English in Academic and Research Settings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jože TOPORIŠIČ, 2004: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Mirna VARGA, 2016: *Epistemic Modality in Academic Discourse in the Croatian and English Language: Doktorska disertacija*. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku.
- Ines ZRNEC, 2016: *Avtorjeve samoomembe v izbranih znanstvenih člankih iz zbornikov Obdobja in Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców: Diplomsko delo*. Mentorici Simona Kranjc, Maria Zofia Wtorkowska. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. [Na spletu](#).

VIRI ZA KORPUS SLOVENSKIH ABSTRAKTOV SLAB

- Acta chimica slovenica* 65/2–4. 2018.
- Acta historiae artis slovenica* 23/1–2. 2018.
- Ars mathematica contemporanea* 15/2. 2018; 16/1–2. 2019.
- Contributions to contemporary history* 57/2. 2017; 58/2. 2018.
- Dve domovini – Two homelands* 48. 2018.
- Elektrotehniški vestnik* 85/1–2. 2018.
- Etnolog* 28. 2018.
- Filozofski vestnik* 39/1, 3. 2018.
- Geodetski vestnik* 62/1–2. 2018.
- Geologija* 61/1. 2018.
- Materials and geoinvironmnet* 65/1–4. 2018.
- Pravnik* 72/7–10. 2017.
- Slavistična revija* 66/4. 2018.
- Tekstilec* 61/1–2. 2018.
- Teorija in praksa* 54/1, 3–4. 2017.
- Zdravniški vestnik* 87/1–6. 2018.

VIRI ZA KORPUS HRVAŠKIH ABSTRAKTOV CRAB

- Acta medica Croatica* 72/3–4. 2018.
Agronomski glasnik: Glasilo Hrvatskog agronomskog društva 80/2–4. 2018.
Anali Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju 14/1. 2017; 15/1. 2018.
Automatika: časopis za automatiku, mjerenje, elektroniku, računarstvo i komunikacije 57/2–4. 2016.
Časopis za suvremenu povijest 50/1–2. 2018.
Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva 48/41. 2018.
Filozofska istraživanja 38/1–2. 2018.
Geofizika 33/2. 2016; 34/1–2. 2017; 35/1–2. 2018.
Hrvatski geografski glasnik 80/1–2. 2018.
Kemija u industriji: Časopis kemičara i kemijskih inženjera Hrvatske 67/1–8. 2018.
KoG 21/21. 2017; 22/22. 2018.
Revija za sociologiju 48/1–3. 2018.
Suvremena lingvistika 44/85. 2018.
Tehnički vjesnik 24/1. 2017.
Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci 39/1. 2018.
Život umjetnosti: časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi 98/1. 2016; 99/2. 2016; 100/1. 2017; 101/2. 2017; 103/2. 2018.

SUMMARY

One of the main tasks of a research paper is to establish communication with the reader, which is achieved through various rhetorical strategies—e.g., through authorial presence in the text. This means that the author appears explicitly or implicitly in the text through self-presentation. In the case of Slavic languages, this also includes verbs. In this sense, explicit or implicit personal communication with the reader is expressed through personal or impersonal verb forms. The article deals with verbs as rhetorical elements to express authorial presence in Slovenian and Croatian research article abstracts. In the first part of the research, the type and frequency of different verb forms are determined using the corpus analysis method. We focus on the typical strategies related to personal and impersonal verb forms. To this end, we analyse active and passive verb forms and verb tenses. Using the contrastive method, we try to identify similarities and differences between the Slovenian (SLAB) and Croatian (CRAB) corpora of research article abstracts. Although the two languages are closely related and have similar cultural traditions, the results point to different strategies in academic writing. While personal verb forms dominate in the SLAB corpus, especially the first-person plural, such forms are rare in the CRAB corpus, where passive structures dominate, most frequently the participial passive. However, when the author is explicitly present in the text, the most common form is the third-person singular or plural verb. The research also shows that the authors generally opt for one strategy—i.e., for active or passive verb forms, or participial or reflexive verb forms. There are also differences in the use of tense. In the SLAB corpus, both the present and the past tense occur in the extracts, whereas in the CRAB corpus, the present tense predominates. Although both corpora show differences between the scientific fields, it can be concluded that the strategies identified are typical for the discourse community. Thus, the differences between the two languages can be attributed to cultural specificities in the languages analysed.